

ТИПИ СИНТАКСИЧНИХ ВІДНОШЕНЬ І ЗАСОБИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ У СИНТАКСИЧНОМУ ПРОСТОРІ АНГЛОМОВНОЇ ПОЕТИЧНОЇ ДРАМИ

Олімська А.К.,

Херсонський державний університет

У статті визначено синтаксичний простір англomовної поетичної драми як системної організації сукупності її синтаксичних конструкцій, які виражають певні синтаксичні відношення різними семантико-синтаксичними способами та засобами. Особлива увага приділяється концептуально значущим типам синтаксичних відношень і засобам їх реалізації у синтаксичному просторі англomовної поетичної драми.

Ключові слова: синтаксична конструкція, типи синтаксичних відношень, синтаксичний простір, поетична драма.

Аналітичний огляд наукового доробку з теорії драми засвідчує, що її досліджено в стилістичному, композиційному й когнітивному вимірах. Так, у річищі функціонально-комунікативного напрямку виявлено способи композиційної організації драми, типи композиційно-мовленевих форм та їхні функції [6; 8], лінгвостилістичні засоби творення художніх образів драми [4; 7]. У межах когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістики на основі методики поетико-когнітивного аналізу виявлено й описано концептуальний простір трагічного у драмах В. Шекспіра [9], окреслено образно-символічний простір сучасної французької драми [11], через когнітивні моделі виявлено й представлено базовий структурний елемент драматургічного дискурсу Т. Вільямса [1]. У наукових доробках А.В. Стрільчук [12], Л.І. Белехової [2] висвітлено лінгвосинергетичний аспект синтаксичної організації текстів сучасної американської поезії. Однак синтаксичний простір англomовної поетичної драми не отримав достатнього висвітлення з позиції когнітивного підходу.

Актуальність дослідження визначається його відповідністю загальним спрямуванням сучасної лінгвістики з теорії синтаксису на інтеграцію традиційних і новітніх підходів до вилучення синтаксичної організації художніх текстів взагалі та поетичної драми зокрема.

Здобутки у сфері лінгвістики [3] та стилістики тексту, становлення яких зумовлене інтересом дослідників до проблем цілісного художнього мовлення, дають нам змогу не обмежуватись аналізом окремих конструкцій, а розглянути їх у зв'язку та взаємодії у синтаксичному просторі поетичного тексту. Так, синтаксичний простір англomовної поетичної драми розуміємо як сукупність синтаксичних конструкцій, поєднаних між собою певними типами синтаксичних відношень.

Об'єктом статті виступають типи синтаксичних відношень синтаксичного простору англomовної поетичної драми. **Предметом** — засоби реалізації синтаксичних відношень в англomовній поетичній драмі.

Мета дослідження — виявити й описати конфігурацію синтаксичного простору англomовної поетичної драми.

Синтаксичний простір американської поетичної драми репрезентовано певним системним набором синтаксичних конструкцій, котрі у свою чергу об'єднані відповідними синтаксичними зв'язками й відношеннями. Речення як синтаксична конструкція, як мовне позначення позамовної дійсності має здатність актуалізуватися [5, 165]. Актуалізація змісту речення здійснюється шляхом предикації й замкнутості синтаксичних зв'язків, що є одним з проявів закладеної в реченні властивості (антидифузності). Прагнення до поєднання компонентів речення в єдине ціле забезпечується обов'язково-дистрибутивними відношеннями між елементами [5, 207–208].

Синтаксичний зв'язок є вираженням взаємозв'язку елементів у синтаксичній одиниці, тобто слугує для вираження синтаксичних відношень між словами, будує синтаксичну структуру речення та словосполучення, створює умови для реалізації лексичного значення слова. Синтаксичні зв'язки та відношення між елементами (компонентами) синтаксичних одиниць є основною ознакою синтаксичних побудов. Синтаксичні відношення — це ті смислові відношення, які у синтаксисі кваліфікуються як граматичні значення словосполучення, визначають специфіку синтаксичної структури речення, складають значення членів речення, значення складносурядних і безсполучникових речень тощо [5, 207–208].

Відповідно у сучасній синтаксичній науці звертають увагу переважно на два типи синтаксичних зв'язків (сурядності та підрядності), які спрямовані на відображення відношень між словами, реченнями, у силу чого вони «корелюють із семантико-синтаксичними відношеннями між компонентами синтаксич-

них одиниць, формально їх виявляють» [10, 173–184]. Синтаксичні зв'язки забезпечують поєднання слів та витворення синтаксичних одиниць ієрархічно вищого рівня.

Когнітивно-синтаксичний аналіз англійської поетичної драми уможливив виявлення різних видів і типів синтаксичних зв'язків. Формальний зв'язок між синтаксичними конструкціями (номінативними, дієслівними, герундіальними тощо) здійснено різними сполучниками. Відтак у роботі виявлено такі види синтаксичних зв'язків: 1) копулятивний, 2) диз'юнктивний, 3) протиставний, 4) причиннево-наслідковий, 5) безсполучниковий. Такі види синтаксичного з'єднання імплікують різні концепти як-от: *геройко-трагічна особистість, смерть, життя*.

Копулятивний зв'язок в англійській поетичній драмі здійснено у з'єднанні різних синтаксичних конструкцій шляхом вживання конвергенції стилістичних прийомів. У контексті дослідження конвергенція й дивергенція трактуються як тенденції у формуванні синтаксичного простору американської поетичної драми. Конвергенція — це скупченість стилістичних прийомів (образів), натомість дивергенція полягає у розосередженості, розпорошеності образів у тексті [Белехова, 2004, с. 136]. Дивергенція стилістичних прийомів створює особливу емотивність — ефект дифузії, розмитості та впливає на невизначеність смислу поетичного тексту, а звідси неоднозначність інтерпретацій.

В англійській поетичній драмі *копуляція номінативних синтаксичних конструкцій* увиразнюється у повторі сполучника *and*. Так, сполучник *and* використовується для побудови номінативних синтаксичних конструкцій і слугує засобом оформлення синтаксичних зв'язків й вираження синтаксичних відношень в англійській поетичній драмі. Такий прийом є ефективним, оскільки є інструментом у досягненні авторської мети — проникнути у свідомість читача та викликати у нього певні емоції. Проаналізуємо фрагмент тексту з метою пояснення формування драматичного й трагічного настрою читача та співчуття до головного персонажного образу, архієпископа Т. Беккета:

Chorus:

*There have been oppression and luxury,
There have been poverty and licence,
There has been minor injustice* [13, 250].

Синтаксичний простір наведеного поетичного фрагмента сформовано конструкціями простого речення, в основі яких лежать паралельні конструкції. Втілення змісту у проаналізованому текстовому фрагменті синтаксичних конструкцій здійснюється не хаотично, а згідно з певними принципами, зумовленими специфікою концептуалізації мовцем певних подій. Народ, в образі хору, представляє читачеві той історичний час, епоху несправедливості, бідності й пригнічення. Формування зазначених синтаксичних конструкцій скеровується принципом іконічної послідовності.

Копуляція дієслівних синтаксичних конструкцій здійснюється шляхом вживання сполучника *and*, котрий має здатність поєднувати не тільки однорідні члени речення, але й частини складного речення і компоненти складного синтаксичного цілого як у наступному прикладі:

*Truly it is the fashion of the day
To mock at modesty and play the man,
To seek adventure: not to live in peace
And learning gentle lore of woman's art;
And yet we may not judge them lest they too
Misjudge of us and mock at our dim years
Of chivalry, and Arthur, and the Queen.
Such scorn, Sweetheart, does not become you. Be
My wistful maid again, for what have we
To do with nowadays? The moon is gone* [17].

Синтаксичний простір наведеного поетичного фрагмента репрезентовано, перш за все, дієслівними синтаксичними конструкціями (*To mock at modesty and play the man, To seek adventure*), герундіальними синтаксичними конструкціями (*not to live in peace And learning gentle lore of woman's art*) та риторичним питанням (*for what have we to do with nowadays?*). Конвергенція стилістичних прийомів асонансу, алітерації (*Truly it is the fashion of the day / To mock at modesty and play the man, / To seek adventure: not to live in peace*) уможливує створення образу бурхливого, непередбачуваного, інтригуючого життя при королівському дворі. Послідовний повтор копулятивного сполучника, який з'єднує однорідні дієслова-присудки, здійснено для прискорення ритму тексту.

Копуляція герундіальних синтаксичних конструкцій. Роздуми персонажного образу Гарі про сутність людського буття виражено у такому текстовому фрагменті:

Harry:

*The sudden solitude in a crowded desert
In a thick smoke, many creatures moving
Without direction, for no direction
Leads anywhere but round **and** round in that vapour —
Without purpose, **and** without principle of conduct
In flickering intervals of light **and** darkness;
The partial anesthesia of suffering without feeling
And partial observation of one's own automatism
Tainting the flesh **and** discolouring the bone —
This is what matters, but it is unspeakable,
Untranslatable [15, 235].*

Синтаксичний простір віршованого тексту сформовано, перш за все, герундіальними конструкціями, які з'єднано копулятивним сполучником. Наявність у тексті номінативних синтаксичних конструкцій (*Without purpose, **and** without principle of conduct / In flickering intervals of light **and** darkness*) надає проаналізованому поетичному тексту своєрідної виразності й емоційності. Повтор-підхват (*The sudden solitude in a crowded desert / In a thick smoke*) виражає уявлення про контрастне світобачення й світосприйняття людського існування, котре на семантичному рівні виражено оксимороном *a crowded desert*.

Копуляція ад'єктивних синтаксичних конструкцій. Психологічний й емоційний стан головного персонажного образу Гарі зображено у наведеному нижче текстовому фрагменті:

*Harry, Harry, you are very tired
And overwrought. Coming so far
And making such haste, the change is too sudden for you.
You are unused to our foggy climate
And the northern country [15, 236].*

Синтаксичний простір наведеного поетичного фрагмента сформовано ад'єктивними та герундіальними синтаксичними одиницями, де синтаксичний зв'язок здійснено в ініціальной позиції поетичних рядків (вживання стилістичного прийому анафори). Синтаксичний простір поданого текстового фрагмента також репрезентовано паралелізмом.

В англomовній поетичній драмі синтаксичні конструкції, що містять **протиставний вид зв'язку**, імплікують концептуальні діади *героїчна особистість : пересічна людина, активність : пасивність, життя : смерть* тощо. Проаналізуємо засоби аранжування синтаксичної конструкції, що містить концепти *життя та смерть*, у фрагменті поетичної драми «Убивство у храмі» Т.С. Еліота:

Chorus:

*Preferring to pass unobserved.
Now I fear disturbance of the quiet seasons:
Winter shall come bringing death from the sea,
Ruinous spring shall beat at our doors,
Root and shoot shall eat our eyes and our ears,
Disastrous summer burn up the beds of our streams
And the poor shall wait for another decaying October.
Why should the summer bring consolation
For autumn fires and winter fogs?
What shall we do in the heat of summer
But wait in barren orchards for another October?
Some malady is coming upon us. We wait, we wait,
And the saints and martyrs wait, for those who shall be
martyrs and saints.
Destiny waits in the hand of God, shaping the still unshapen:
I have seen these things in a shaft of sunlight [13, 240].*

У наведеному вище фрагменті синтаксичний простір *Why should the summer bring consolation / For autumn fires and winter fogs? / What shall we do in the heat of summer / **But** wait in barren orchards for another*

October? / Some malady is coming upon us. We wait, we wait, / And the saints and martyrs wait, for those who shall be / martyrs and saints побудовано на основі низки риторичних запитань із протиставним видом зв'язку (*but*), простого та складнопідрядного речень. Сполучник *but* за своєю семантикою у поетичному фрагменті набуває значення «як не». У прикладі, що розглядається, наявна конвергенція різних стилістичних прийомів і засобів. Так, алітерація (*seasons, sea, spring, summer*), асонанс (*Root, shoot, Ruinous, Disastrous*), паралелізм (*Winter shall come bringing death from the sea, / Ruinous spring shall beat at our doors, / Root and shoot shall eat our eyes and our ears*), антитеза (*shaping the still unshapen*), розширений повтор (*We wait, we wait, / And the saints and martyrs wait*) сприяють втіленню домінантного смислу аналізованого фрагмента — протистояння добра і зла, життя і смерті. Отже, у наведеному текстовому фрагменті протиставний сполучник *but* ужито на початку поетичного рядка і риторичного питання для акцентування пояснення характеру взаємин між людьми у суспільстві та неминучості трагічної долі, котра очікує на головного персонажа, архієпископа Т. Беккета.

Для англomовної поетичної драми із **причиннево-наслідковим видом зв'язку** характерним є динамічний ритм:

*You come! to me! And tell me of your love —
 Illicit love, I warrant me — for him —
 For Lancelot whom I heaped my favors on —
 So — unrequited! Bitter is the sting
 Of base ingratitude — hypocrisy —
 Nay, for I have no tongue to name him right
 Who thus betrays allegiance to his queen,
 Allegiance sworn in young and tender days
 When Lancelot was newly come to court
 Unfriended, and I friended him, and he,
 With tears in's eyes made wilful pledge to love
 No other! [17]*

Так, текстовий фрагмент, репрезентований синтаксичними конструкціями окличного речення, еліпсисом, побудовано на причиннево-наслідковому зв'язку дієслівних синтаксичних конструкцій. Стилiстичний прийом відокремлення (вживання тире) та анжамбеман (перенесення сполучника на наступний поетичний рядок) підкреслюють смислову значущість тексту. Причиннево-наслідковий сполучник *so* відокремлено пунктуаційним знаком тире, який утворює паузу під час читання тексту і вживається для створення відповідного ритмічного малюнка — у семантичному просторі для вираження емоційного стану жінки.

Вживання диз'юнктивного сполучника без пунктуаційних знаків в англomовній поетичній драмі здійснюється не тільки для збереження, продовження плинного ритму, але й для висвітлення провідної ідеї твору — життя є продовженням смерті, а смерть є продовження життя.

Sweeney:

*There wasn't any joint
 There wasn't any joint
 For when you're alone
 When you're alone like he was alone
 You're either or neither
 I tell you again it don't apply
 Death or life or life or death
 Death is life and life is death [14, 392].*

В основі синтаксичних конструкцій, побудованих на паралелізмі (*There wasn't any joint / There wasn't any joint*), повтор-підхвату (*For when you're alone / When you're alone like he was alone*), хіазмі (*Death is life and life is death*) лежать концепти *життя, смерть*.

Безсполучниковий зв'язок в англomовній поетичній драмі використовується шляхом поєднання різних синтаксичних конструкцій без службових слів. Безсполучниковий зв'язок між синтаксичними конструкціями ґрунтується на семантичному змісті частин висловлювання, об'єднаних у синтаксичні одиниці, котрі утворюють смислову й інтонаційну єдність. Так, наприклад, опущення сполучника перед кожним однорідним членом синтаксичної конструкції надає специфічний смисловий та емоційний відтінок усюмо текстовому фрагменту:

*We are the poets
 embodying the strength of words.
 Our empowerment of verbs
 enables us to command your thoughts-
 obey, oppress, rejoice, embarrass, seduce.
 Our manipulation of nouns
 authorizes your tendency to label-
 slut, saint, mother, addict, jerk.
 Our reinforcement of adjectives
 gives you the freedom to judge-
 ugly, skinny, catholic, feminine, racist [16].*

В аналізованому поетичному фрагменті безсполучникові члени речення (*obey, oppress, rejoice, embarrass, seduce*) надають висловлюванню насамперед емоційної забарвленості. Відсутність сполучників доводить незавершеність думки, оскільки автор тексту дає можливість читачам самостійно завершити цей поетичний уривок. Наявність безсполучникового зв'язку в американській поетичній драмі є специфікою створення її синтаксичного простору.

Підсумовуючи здійснений когнітивно-синтаксичний аналіз, варто зазначити, що англомовній поетичній драмі властиві різні види і типи синтаксичних зв'язків, зокрема: копулятивний, диз'юнктивний, протиставний, причиннево-наслідковий, безсполучниковий. Серед стилістичних засобів їх реалізації преважують насамперед паралелізм, повтор-підхват, анжамбеман, відокремлення, антитеза, асонанс, алітерація тощо. Такі види синтаксичного з'єднання імплікують різні концепти, як-от: *вмістилище, героїко-трагічна особистість, смерть, життя*. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у встановленні стратегій і тактик автора англомовної поетичної драми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байоль О.В. Драматургічний дискурс Теннессі Вільямса: комунікативно-когнітивний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / О.В. Байоль. — К., 2008. — 231 с.
2. Белехова Л.І. Словесно-поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект : [моногр.] / Л.І. Белехова. — Херсон : Айлант, 2002. — 368 с.
3. Galperin L.R. Stylistics / L.R. Galperin. — М. : Higher school, 1977. — 327 р.
4. Горюнова М.Н. Лингвистические особенности немецкой драматургии XX века : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / М.Н. Горюнова. — К., 1996. — 150 с.
5. Иванова И.П. Теоретическая грамматика современного английского языка / И.П. Иванова, В.В. Бурлакова, Г.Г. Почепцов. — М. : Высшая шк., 1981. — 285 с.
6. Мизецкая В.Я. Композиционно-речевая организация драматургического текста (на материале англоязычных пьес XVI–XX вв.) : дис. ... доктора филол. наук : 10.02.04 / В.Я. Мизецкая. — К., 1992. — Ч. I–II. — 507 с.
7. Мостова Н.А. Лингвостилістичні засоби створення художнього образу в драматургічному тексті 1-ї пол. XX ст. (на матеріалі п'єс М. Паньоля "Marius", "Cesar") : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 / Н.А. Мостова. — К., 2003. — 173 с.
8. Ольховська Н.С. Прагматико-комунікативні та лінгвістичні характеристики драматургічних текстів Томаса Бергнера : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Н.С. Ольховська. — Х., 2007. — 202 с.
9. Ніконова В.Г. Трагедійна картина світу в поезії Шекспіра : [моногр.] / В.Г. Ніконова. — Дніпропетровськ : Вид-во ДУЕП, 2007. — 364 с.
10. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка / А.И. Смирницкий. — М. : Изд-во литературы на иностранных языках, 1957. — 286 с.
11. Старовойтова Х.В. Архетип матері в сучасній французькій драмі: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 / Х.В. Старовойтова. — К., 2008. — 222 с.
12. Стрільчук А.В. Синтаксична організація текстів сучасної американської поезії: когнітивно-семіотичний та синергетичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / А.В. Стрільчук. — К., 2008. — 242 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

13. Eliot T.S. Murder in the Cathedral / T.S. Eliot // Т.С. Элиот. Избранная поэзия. Поэмы, лирика, драматическая поэзия. — 1994. — С. 236–355.

14. Eliot T.S. Sweeney Agonistes. Fragments of an Aristophanic Melodrama / T.S. Eliot // Т.С. Еліот. Избранная поэзия. Поэмы, лирика, драматическая поэзия. — 1994. — С. 362–395.
15. Eliot T.S. The Family Reunion : A Play [Електронний ресурс]. Т.С. Еліот. — Режим доступу : http://www.theglasskey.co.uk/?page=shop+lypage&product_id=128668CLSN_2526=12690912632526+aa+26cc93565997d7. — Назва з титул. екрану.
16. Molly McDonald. We are the Poets [Електронний ресурс] / Molly McDonald // Language, Literacy and Social Justice. — Режим доступу : <http://www.coexploration.org/beasts/poeticdrama.html>. — Назва з титул. екрану.
17. Weinberg Mildred. Elaine: A Poetic Drama [Електронний ресурс] / Mildred Weinberg. — Режим доступу : www.lib.rochester.edu/Camelot/weinbrgr.htm. — Назва з титул. екрану.

В статті определено синтаксическое пространство англоязычной поэтической драмы как системной организации совокупности ее синтаксических конструкций, выражающих определенные синтаксические отношения посредством различных семантико-синтаксических способов и средств. Особое внимание уделено концептуально значимым типам синтаксических отношений и средствам их реализации в синтаксическом пространстве англоязычной поэтической драмы.

Ключевые слова: синтаксическая конструкция, типы синтаксических отношений, синтаксическое пространство, поэтическая драма.

This article elucidates syntactic space of English poetic drama as a systemic organization of various syntactic constructions united in a poetic text by means of certain syntactic relations expressed by different connectors. Special attention is paid to the conceptually significant types of syntactic relations and means of their realization in syntactic space of English poetic drama.

Key words: syntactic construction, types of syntactic relations, syntactic space, poetic drama.

УДК 81'367[811.111+811.161.2]

ЕЛІПТИЧНІ РЕЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Лінатов В.М.,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова;

Гладуш Н.Ф.,

Київський університет імені Бориса Грінченка

Статтю присвячено дослідженню структурних особливостей еліптичних речень в англійській та українській мовах, визначенню їх ізоморфних і аломорфних характеристик. Проведений порівняльний аналіз еліптичних речень показав, що переважно аналітична за своєю структурою англійська мова і загалом синтетична українська мають майже подібний інвентар еліптичних конструкцій, але користуються ними неоднаково.

Ключові слова: неповне речення, еліптичне речення, еліптизація, еліпсис, структурно-семантична цілісність речення.

Еліптичні речення неодноразово ставали об'єктом уваги багатьох учених, які досліджували питання синтаксису (див. П.С. Дудик, А.П. Загнітко, М. Swan та ін.). Традиційно під еліптичним реченням мають на увазі таке неповне речення, у якому пропуск структурно необхідного елемента легко відновлюється. Характерною ознакою структурно неповних, але семантично повних речень є той факт, що за змістом вони завжди повноцінні, а пропущений член речення встановлюється не з мовленнєвої ситуації і не з контексту, а з їх власного змісту. Еліптичні речення розглядають як різновид неповних, хоча вони є структурами, відмінними від власне неповних речень (контекстуальних і ситуативних), які і структурно, і семантично неповні. Специфіка еліптичних речень полягає в тому, що вони семантично повні, а структурно — неповні. Порівняймо: *I had a ceremonial Luftwaffe saber, still do*. Наведене речення є еліптичним і може бути трансформоване в *I still have it*. Еліптизація відбувається на основі передтекстової інформації і є результатом опущення підмета та репрезентації дієслова-присудка допоміжним дієсловом *do*. Процедура відновлення відсутнього елемента у порівнюваних мовах базується на трансформації реконструювання